

فناوری‌های جدید ارتباطی و تضمین حقوق بشر

محمد علی صلح‌چی^۱ - امیر بی‌پروا^۲

دریافت: ۱۳۹۶/۳/۵ - پذیرش: ۱۳۹۷/۲/۵

چکیده

فناوری ارتباطی به صورت عام به عنوان ابزاری مؤثر در دوران معاصر نقشی انکارناپذیر در تحولات دنیا دارند که در انتقال و دریافت اخبار و اطلاعات و ویژگی منحصر به فردی دارا هستند. ویژگی ممتاز این فناوری‌ها را باید در دیده‌بانی مستقیم وقایع و انتقال سریع آن به مخاطبین دانست. این ویژگی در ارتباط با حمایت از حقوق بشر دارای اهمیت خاصی است و به طوری حقوق بشر را اجرا و از نقض احتمالی آن پیشگیری می‌کند که آن را تضمین می‌کند. فناوری‌های ارتباطی از طریق ملاحظه مستقیم نقض حقوق بشر در اعمال نظارت مستقیم بر حقوق بشر و همکاری با مراجع نظارتی از طرق مختلف چون ایجاد آگاهی عمومی، فراهم کردن موجبات اعمال نظارت از سوی مراجع نظارتی و همکاری با آن‌ها و ایجاد تسهیلات دسترسی برای قربانیان نقض حقوق بشر در سطوح ملی و بین‌المللی دارای نقش ویژه‌ای هستند که همه این‌ها ابزاری به منظور تضمین حقوق بشر مدنظر هستند. هدف از این پژوهش شناخت ویژگی‌های این فناوری‌ها و کارکردهایشان در تضمین حقوق بشر می‌باشد.

واژگان کلیدی: فناوری ارتباطی، حقوق بشر، رسانه، تضمین، نظارت.

مقدمه

فناوری‌های ارتباطی در دنیای معاصر که دوران حاکمیت تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات است، صرفاً یک ابزار تکنولوژیک ساده قلمداد نمی‌شوند بلکه امروز فراتر از مرزها و حاکمیت‌ها عمل می‌کنند و به‌عنوان یک مؤلفه مؤثر در عصر جهانی شدن قلمداد می‌شوند. ممکن است در ابتدا به نظر برسد که تکنولوژی صرفاً ابزاری برای انتقال اطلاعات است؛ اما قدرت شناختن، معرفی و جهت دادن به موضوعات را دارد. این مطلب مهمی است که کارکرد فناوری‌های ارتباطی را در موضوعات مختلف اثبات کرده است. این مورد را زمانی می‌توان تا حدی درک کرد که جریان اصلی کار آن‌ها گزارش رویدادها و وقایع مربوط به مردمان بومی است یا موقعی که مطالب ناشناخته و حاشیه‌ای را نشان می‌دهند که کمتر مخاطبین با آن آشنا هستند. نقش فناوری ارتباطی در شکل‌گیری افکار و دیدگاه‌ها انکارناپذیر است. این نقش، موجبات آزادی بیان و حق دسترسی به اطلاعات را فراهم می‌کنند؛ به‌گونه‌ای که می‌توان آن‌ها را ابزارهایی برای اجرا و تضمین این حقوق دانست. فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات از حقوق اساسی و بنیادی چون فقدان تبعیض، مشارکت سیاسی و مدنی، احترام به فرهنگ‌ها و غیره حمایت می‌کند (Graham, 2010: 430 & 431).

فناوری‌های ارتباطی واژه عامی هست که فراتر از عناوینی چون رسانه‌های سنتی اینترنت است و بیشتر در جهت تسهیل انتقال و دریافت اطلاعات استفاده می‌شود. این فناوری شامل تکنولوژی‌هایی که برای جمع‌آوری، پردازش و ذخیره اطلاعات و انتقال اطلاعات می‌شود، به‌گونه‌ای در تمامی مسائل مربوط به انتقال اطلاعات و دانش دارای کاربرد هستند و توسعه اقتصاد جوامع و تغییرات اجتماعی همه بر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات مبتنی می‌شود. این تعریف شامل چنین مصادیقی می‌شود: اینترنت، فرستنده‌های ماهواره‌ای، کامپیوترها، وب سایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی، پست‌های الکترونیکی (Celebic & Rendulic, 2011: 2)، رادیو، تلویزیون و حتی مطبوعات. در بررسی موضوع جنبه ابزاری که مبتنی بر سخت افزار و دارای بعد فنی، از بحث ما خارج است. ماهیت کاربردی انتقال اطلاعات و عملاً بحث در حوزه رسانه‌ها و طرق انتقال اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد و رسانه به‌صورت کلی عبارت است از ابزاری که از طریق آن می‌توان با عموم ارتباط برقرار کرد. عملاً رسانه‌ها کارکرد حمایت و تضمین حقوق بشر و شهروندی مقوله‌ای گسترده است که اعمال نظارت بر اجرای این حقوق موجبات تضمین آن‌ها را

فراهم می‌آورد. فناوری‌های ارتباطی به صورت عام به عنوان یک ابزار مؤثر در ارائه و دریافت اطلاعات و هنجارسازی دارای کارکرد هستند. عصر حاضر، زمانه اطلاعات و ارتباطات است؛ روند پرشتاب جهانی شدن طی می‌شود، بسیاری از روش‌های سنتی به پایان رسیده‌اند و متروک شده‌اند؛ به طوری که تمامی رسانه‌ها خارج از مرزها و بدون توجه به محدودیت‌های سیاسی و جغرافیایی، اطلاعات را منتقل می‌کنند، ارتباطات افراد را در اقصی نقاط عالم بدون توجه به بعد زمان و مکان فراهم ساخته‌اند، ارسال و دریافت دانش و اطلاعات را به سریع‌ترین شکل ممکن کرده‌اند و بنابراین، موجب آگاهی عموم را از طریق این فناوری‌ها فراهم شده‌است. در چنین اوضاعی آیا فناوری‌های ارتباطی می‌توانند در بحث نظارت بر حقوق بشر نیز ایفای نقش کنند؟ آیا فناوری‌های ارتباطی می‌توانند در کنار سایر سازوکارهای نظارتی بر حقوق بشر اعمال نظارت کنند و نظارت سیاسی و قضایی و عمومی را فراهم سازند؟ آیا آن‌ها نیز می‌توانند به عنوان ابزاری جهت اجرای حقوق بشر مورد توجه قرار بگیرند و از نقض حقوق بشر جلوگیری کنند؟

رسانه‌ها را می‌توان به عنوان یک ضمانت اجرا مورد مذاقه قرار داد که موجبات تضمین حقوق بشر را فراهم می‌کنند. آیا رسانه‌ها به عنوان بازیگر فراملی می‌توانند خارج از محدودیت‌های سیاسی، نقاط ضعف سایر سازوکارها را پوشش دهند؛ حتی به عنوان ابزاری مؤثر، دیگر مکانیزم‌های نظارتی را در ایفای وظیفه نظارت بر حقوق بشر یاری برسانند و خود نیز مستقلاً در نظارت بر حقوق بشر عمل کنند. این‌ها همه در چارچوب کارکرد فناوری‌های ارتباطی قابل ملاحظه و بحث هستند.

مروری بر وقایع سیاسی قرن بیستم نشان می‌دهد که سال‌ها بعد از تصویب و لازم‌الاجرا شدن اسناد بین‌المللی حمایت از حقوق بشر چون اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق حقوق مدنی و سیاسی، میثاق حقوق اقتصادی و اجتماعی و ده‌ها سند معتبر و لازم‌الاجرای بین‌المللی که اساس آن‌ها حمایت از حقوق بشر بوده است، بیشتر مردم از حقوق خود ناآگاه بودند. اما رسانه‌ها دارای نقش سودمندی در ایجاد آگاهی از مفهوم حقوق بشر و حقوق بنیادی که حقوقی را برای هر شخص در جهت برخورداری از آزادی‌های اساسی بدون تمایز از حیث نژاد و زبان و مذهب فراهم می‌سازند (Ray, 2002: 4). رسانه‌ها در آگاه کردن افراد از حقوق و تضمین مطالبات بشر از طریق کارکرد آگاهی‌دهی و اطلاع‌رسانی دارای نقش مؤثر هستند. رسانه‌ها در آگاه کردن افراد از حقوق بشر و مطالبه آن‌ها از دولت‌ها ابزاری مؤثر هستند.

فناوری‌های ارتباطی می‌توانند شرایط دسترسی افراد به مراجع قضایی و شبه قضایی نظارتی حقوق بشر را فراهم سازند. رسانه می‌تواند مراجع نظارتی را از نقض‌های این حقوق آگاه سازد و موجبات نظارت آن مراجع را بر اجرای حقوق بشر فراهم سازد. برنامه‌های رسانه‌ها ممکن است در جایگاه بررسی‌های مستندی برای تمامی نهادهای ناظر در خصوص نقض‌های حقوق بشر قرار گیرند.

فناوری‌های ارتباطی نقش مهم در حمایت از حقوق بشر دارند. رسانه‌ها به طرق مختلف نقش خود را ایفا می‌کنند. این فناوری‌ها می‌توانند مردم را که اکثریت مخاطبان آن‌ها هستند به نیاز به حقوق بشر و لزوم ارتقای آن و نهادینه بودن ارزش‌های آن‌ها آگاه کنند که ارزش‌هایی همیشگی برای بشریت هستند. صلح، امنیت، عدم خشونت، محیط زیست سالم و ... همگی حقوق مسلمی هستند که برای همه انسان‌ها صرف‌نظر از طبقه، رنگ، عقیده در دستور کار انواع فناوری‌های ارتباطی قرار می‌گیرند (Ray, 2002: 6).

فناوری‌های ارتباطی نقض‌های حقوق بشر را افشا می‌سازند، توجه دنیا را به مردم و نقاطی جلب می‌کنند که حقوق بشر نقض می‌شود و دولت‌های ناقض حقوق بشر را رسوا می‌کنند. رسانه‌ها موضوعات مربوط به حقوق بشر را پیگیری می‌کنند و نقض‌های حقوق بشر تعقیب می‌کنند. فعالیت‌های سازمان‌ها افرادی را که در تأمین و حمایت از حقوق بشر فعال هستند را علنی می‌کنند و عمومیت می‌بخشند. رسانه‌ها از این طریق موجبات تشویق دیگران را به فعالیت در حوزه حقوق بشر را فراهم می‌کنند.

فناوری‌های ارتباطی در ارتباط بین دولت و عموم نقش مهمی را ایفا می‌کنند. رسانه‌ها دولت‌ها را در قبال خواسته‌های مردم و شکایات آن‌ها از وضعیت حقوق بشر فراهم می‌سازند. این فناوری‌ها دارای نقش مهمی در گزارش دادن و تجزیه و تحلیل و تفسیر مسائل مربوط به حقوق بشر ایفا می‌کنند.

آزادی بیان یکی از حقوق مقدس و مسلم در بین مسائل حقوق بشری است. فناوری‌های ارتباطی دارای نقشی بسیار مهم در اجرای این حق و نظارت بر آن هستند (Ray, 2001: 9). رسانه‌ها در چارچوب کارکردهایشان از طرق مستقیم و غیرمستقیم در اعمال نظارت بر حقوق بشر مؤثر هستند و می‌توانند موجبات تضمین این حقوق را فراهم کنند.

۱. افشای موارد نقض حقوق بشر و شهروندی توسط فناوری‌های ارتباطی ابزار تضمین حقوق بشر

فناوری‌های ارتباطی را به معنای عام کلمه و به صورت کلی یا یک تعبیر عامیانه چشم و گوش جامعه می‌توان دانست و بنابر تعاریف علمی آن‌ها را باید رابط بین مردم و دولت دانست که نقش یک میانجی را بین مردم و حکومت ایفا می‌کنند. در نظام‌های سیاسی متکی به مردم رسانه‌ها امکان اعمال نظارت مردم را بر حکومت فراهم می‌کنند (فهیم، ۱۳۹۱: ۱۰). فناوری‌های ارتباطی امکانات مهمی جهت دسترسی مردم به اطلاعات و اخبار بوده و می‌توانند اطلاعات مربوط به مسائل مختلف را در اختیار همگان قرار دهند که همه این‌ها کارکرد کلیه رسانه‌ها هستند. فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات ابزارهای مهمی در تضمین حقوق بشر هستند. آن‌ها را باید ابزارهای کلیدی جنبش حقوق بشر دانست که از شیوه‌های کار سنتی حقوق بشر به راهبردهای ارتباطات کاملاً پیشرفته مبدل شده‌اند. قبل از پیدایش فناوری‌های نوین در چارچوب شبکه جهانی اینترنت، رسانه‌های سنتی در مقوله حقوق بشر فعال بودند. جنبش حقوق بشر از طریق پست و تلفن کار خود را رهبری می‌کرد و درصدد بود تا نقض‌های حقوق بشر را از طریق رسانه‌های دیداری و شنیداری و روزنامه به تصویر بکشد. زمانی که فناوری توسعه یافت، شیوه‌های جدید برای دفاع از حقوق بشر به کار گرفته شدند. برای مثال دستگاه فاکس طی دهه ۱۹۸۰ برای تماس کتبی فوری به صورت ابزار کلیدی در آمد ولی اینکه پست الکترونیکی به صورت گسترده توانسته است جایگزین فاکس شود، چنین تغییر اساسی که در توسعه فناوری جدید تعادل را به وجود می‌آورد، نشانه اهمیت اطلاعات با کیفیت مناسب و ارتباطات قابل ملاحظه در خصوص ارتقای سطح حقوق بشر و حمایت از آن می‌باشد (زمانی و بهراملو، ۱۳۹۲: ۲۳). رشد ابزارهای رسانه‌ای و نقش آن در انتقال سریع اطلاعات و امکان مشارکت همه افراد و گروه‌ها در ارسال و دریافت اطلاعات و امکان گفت‌وگو که همه این‌ها با گسترش اینترنت و شکل‌گیری بزرگراه‌های اطلاعاتی یک انقلاب گسترده در عرصه اطلاعات و ارتباطات بوده است، همه مؤید یک زمینه‌سازی گسترده برای استفاده بهینه از این ابزار از سوی کلیه بازیگران بین‌المللی در زمینه حقوق بشر می‌باشد.

امروزه فناوری‌های ارتباطی ابزاری مؤثر جهت شفاف‌سازی عملکرد دولت‌ها برای ملت‌ها می‌باشند. مردم از طریق محتوایی که آن‌ها ارائه می‌دهند می‌توانند به عملکرد دولت‌ها و مقامات حکومتی آگاه شوند و بهترین الزام ممکن برای آگاهی مردم از ضعف‌های حکومت می‌باشد. این

فناوری‌های ارتباطی می‌توانند موارد نقض حقوق بین‌الملل را به اطلاع ملت‌ها، دولت‌ها و جامعه بین‌المللی برسانند و مبنای آغاز پیگیری جامعه بین‌المللی باشد. اینترنت می‌تواند موجبات دسترسی مردم به مراجع نظارتی بر حقوق بشر را فراهم سازد و سبب آگاهی این مراجع از نقض‌های حقوق بشر شود. فناوری‌های ارتباطی می‌توانند مستندات نقض‌های حقوق بشر را فراهم سازند و در اختیار عموم قرار دهند. با پیشرفت و توسعه و همگانی شدن اینترنت این کارکردها پررنگ‌تر شد. اینترنت به‌عنوان راهکاری سریع و اقتصادی برای گروه‌های حقوق بشر جهت مبادله پیام‌ها و نیز عاملی مهم بر شمار می‌رود که می‌تواند پیامی را با اقدامی سریع به چندین مخاطب انتقال دهد (Metzel, 1996: 710).

اینترنت امکانی گسترده برای دسترسی و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به نقض‌های حقوق بشر و انتشار سریع آن‌ها فراهم آورده است که این انتشار سریع اطلاعات را باید مؤید کارکرد فناوری‌های ارتباطی در افشاگری نقض‌های حقوق بشر دانست. آن‌ها قدرت اعلام موارد نقض حقوق بشر را دارند که همین اعلام و اطلاع‌رسانی موجبات افشای این نقض‌ها را فراهم می‌کنند. فناوری‌های ارتباطی از طریق افشای اطلاعات، موجبات حمایت از حقوق بشر را فراهم می‌سازند (Teweldebirhan, 2011: 29). افشای حقوق بشر توسط رسانه‌ها را باید فرآیندی بسیار مؤثر در اعمال نظارت بر حقوق بشر دانست که موجبات آگاهی افکار عمومی و دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با آن را فراهم می‌سازد. برای نمونه، فعالیت‌های ویکی‌لیکس با ارائه اسناد از نقض حقوق بشر توسط دولت‌ها منجر به افشای گسترده بسیاری از نقض‌های حقوق بشر و شهروندی برای دنیا شده است که دسترسی به اطلاعات منجر به افشای موارد نقض حقوق بشر برای عموم و دستیابی مدارک و مستندات دارای نقش بسیار مفید و جنجال‌برانگیزی باشد. ویکی‌لیکس با ارائه مستندات مربوط به مسائل مختلف نقش بسیاری عمده‌ای در افشای بسیاری از مسائل پشت پرده دارد که اسناد بسیاری از تخلفات را منتشر می‌سازد. این پایگاه اینترنتی بسیاری از فعالیت‌های غیرقانونی دولت‌ها و مقامات کشورها را در نقاط مختلف جهان افشا کرده است. اعمال خلاف ارتكابی را که ویکی‌لیکس منتشر ساخته است، موجب نگرانی‌های گسترده‌ای در سطوح ملی و بین‌المللی در ارتباط با این تخلفات شده است. برای نمونه، از یک گزارش افشا شده توسط ویکی‌لیکس از اسناد دیپلماتیک موجود در کنسولگری آمریکا در چین دلایلی به دست آمده است که مطابق آن یک شرکت معدنی در چین که فعال در زمینه اکتشاف و بهره‌برداری از

معادن بوده است، هزاران دلار به نخست وزیر چین برای تأمین دسترسی آن کشور به ذخایر مس کره شمالی به‌عنوان رشوه پرداخت کرده است. این اقدام یک افشاگری علیه یکی از مقامات بلندپایه یک قدرت سیاسی و اقتصادی جهانی و برای افکار عمومی جهان و دولت‌ها در ارتباط با اسناد محرمانه است. این رویداد که بیانگر پرداخت رشوه به مقامات چینی بوده است، از یک طرف سبب آگاهی مردم و افشا اعمال یک مقام بلندپایه است که در صورت مستند بودن اسناد امکان تعقیب کیفری یک مقام بلندپایه چینی را فراهم می‌سازد.^۱

افشاگری فناوری‌های ارتباطی را باید مهمترین کارکرد آن‌ها در تضمین حقوق بشر دانست. اساساً فناوری‌های ارتباطی از طریق آگاهی‌دهی عمومی، بهبود سطح آگاهی‌ها درباره حقوق بشر و آگاه کردن مخاطبان انبوه خود، مهمترین نقش را در افشای موارد نقض حقوق بشر دارند. نگاهی به تاریخ معاصر نشان می‌دهد که رسانه‌ها سبب آگاهی مردم دنیا از جنایات گسترده در روآندا، یوگسلاوی سابق، افغانستان، عراق و ده‌ها نقطه دیگر شده‌اند. رسانه‌ها بودند که اعمال خلاف دولت‌ها چون بازداشت‌های غیرقانونی، سرکوب جنبش‌های مدنی، سلب فعالیت‌های حزبی، نقض حقوق کودکان، تبعیض در تمام ابعاد قومی، نژادی و مذهبی و امثال این‌ها را افشا ساختند. افشاگری‌های رسانه‌ها سبب توجه دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی شد. بر مبنای گزارش‌های رسانه‌ها توجه مراجع نظارتی به موضوعات مختلف جلب شد و مبنای تصمیمات بسیاری از مراجع نظارتی قرار گرفتند. فناوری‌های ارتباطی امکان ارتباط قربانیان نقض‌های حقوق بشر را با مراجع نظارتی فراهم می‌سازند که این‌ها همه بیانگر نکات برجسته و کارکرد آن‌ها در تضمین حقوق بشر هستند. اساساً کارکرد رسانه‌ها در اعمال نظارت بر رعایت حقوق بشر از طریق افشای موارد نقض آن در ابعاد مختلف امکان‌پذیر است که بیانگر نقش فناوری‌های ارتباطی در میان عموم افشار جهت اعمال نظارت بر این حقوق و تضمین آن‌ها است. اول اینکه فناوری‌های ارتباطی افشاگر نقض‌های حقوق بشر و شهروندی برای تمامی ملت‌ها و جامعه جهانی هستند. دوم اینکه از طریق فناوری‌های ارتباطی می‌توانند امکان ارتباط قربانیان نقض‌های حقوق بشر را با مراجع نظارتی فراهم سازند و به‌صورت غیرمستقیم در تمام ابعاد نظارت اعم از قضایی و شبه‌قضایی مشارکت کنند. سوم اینکه فناوری‌های ارتباطی از طریق افشاگری‌هایی که انجام می‌دهند، مبنای تصمیمات و گزارش‌های مراجع نظارتی حقوق بشر قرار می‌گیرند.

1. Anna Doldize on Wikileaks and International Law, available at: <http://opiniojuris.org/2010/12/04/anna-doldize-on-wikileaks-and-international-law>, seen: 30/7/2015/.

۲. فناوری‌های ارتباطی دیده‌بان حقوق بشر و عامل آگاهی افکار عمومی

همه فناوری‌های ارتباطی عهده‌دار مسئله مهم دیده‌بانی وقایع هستند. فناوری‌های ارتباطی برجسته‌ترین نقش را در بیان موضوعات و روشن ساختن مسائل و جلب توجه عموم در سطوح ملی و بین‌المللی دارد. آنان از طریق دیده‌بانی وقایع و ارائه اخبار و تحلیلات مختلف از وقایع و بدون توجه به محدودیت‌های سیاسی و سرزمینی و اقتصادی این نقش را ایفا می‌کنند. فناوری‌ها از طریق دیده‌بانی وقایع، اخبار و اطلاعات مختلف به‌ویژه اخبار و اطلاعات مربوط به حقوق بشر را جمع‌آوری می‌کنند پس از جمع‌آوری از طریق انتشار این اخبار بدون هر نوع محدودیت موجبات اطلاع و آگاهی مخاطبین را فراهم می‌کنند که این آگاهی مؤید کارکرد دیده‌بانی آن‌ها در ارتباط با نقض‌های حقوق بشر است. نقش افشاگری فناوری‌های ارتباطی را باید یک راهبرد در اعمال نظارت بین‌المللی بر حقوق بشر خارج از محدودیت‌های مرزی تلقی کرد. صرفاً با توجهی گذرا به گزارش‌هایی که در خصوص افشای موارد نقض حقوق بشر در پایگاه ویکی لیکس مشاهده شد، در مواردی چون حملات موشکی ناوهای ایالات متحده آمریکا به اهداف مشکوک به تروریسم که منجر به هدف قرار گرفتن عده زیادی از جمعیت غیرنظامی برخلاف اصول عمومی حقوق بین‌الملل بشردوستانه گردید، موجب افشای این موضوع شد که به بهانه مقابله با تروریسم چه بسیار افراد غیرنظامی بی‌گناه خلاف قواعد حقوق بشر یا بشردوستانه کشته می‌شوند. همچنین اصرار مقامات سعودی به ایالات متحده آمریکا در گزارش‌های منتشر شده ویکی لیکس مبنی بر حمله نظامی به ایران، برخلاف موازین حقوق بین‌الملل است که هیچ قاعده‌ای حمله نظامی به کشوری به علت برخورداری از تکنولوژی نظامی خاص توجیه نمی‌کند (Teweldebirhan, 2011: 29). موارد گفته شده به وضوح این مهم را بیان می‌کنند که فناوری‌های ارتباطی از طریق ارائه گزارش وقایع می‌توانند نقض‌های حقوق مسلم انسانی را به اطلاع عموم برسانند.

نقض‌های بی‌شمار حقوق بشر در سرتاسر جهان اتفاق می‌افتد. نقض‌های بسیاری که قربانیان آن هیچ حامی‌ای ندارند و هیچ زبانی وجود ندارد که این نقض‌ها را بیان کند. این نقض‌ها ممکن است توسط دولت‌ها یا بازیگران غیردولتی اتفاق بیفتند. این نقض‌ها را نیز باید قابل بررسی دانست و ناقضین این حقوق را صرف‌نظر از ماهیت آن‌ها، باید مسئول پنداشت (Arat, 2006: 15). با این وجود، امروزه نقض‌های حقوق بشر و مرتکبین نقض آن را نمی‌توان پنهان نگه داشت؛ زیرا مفهوم حقوق بشر یک مفهوم شناخته شده برای تمامی ملل می‌باشد و نقض‌های حقوق بشر توسط

خبرنگاران و روزنامه‌نگاران تمامی رسانه‌ها گزارش می‌شود و به اطلاع عموم مخاطبین می‌رسد. فناوری‌های ارتباطی؛ نقض‌های حقوق بشر را شناسایی و آن را به اطلاع مخاطبین می‌رساند که این بیان نقض‌ها سبب جلب توجه دنیا به نقض حقوق بشر می‌شود. بر مبنای اصل آزادی بیان، رسانه‌ها حق جست‌وجو برای دریافت اطلاعات و تحلیل و ارائه و انتشار اطلاعات مربوط به نقض‌های حقوق بشر را دارند (Nwankow, 2011: 5).

فناوری‌های ارتباطی از طرق مختلف و پیچیده‌ای به افشای موارد نقض حقوق بشر اقدام می‌کنند و توجه عموم مردم، فعالان جامعه مدنی، مراجع نظارتی و نظایر آن‌ها را به نقض‌های حقوق بشر جلب می‌کنند. صرفاً اخبار روزنامه‌ها را نباید عامل اعلام نقض‌های حقوق بشر دانست بلکه حوزه افشاگری بسیار وسیع‌تر از آن است. فیلم‌های تلویزیونی داستانی و فیلم‌های مستند یک نمونه بارز افشای نقض‌های حقوق بشر و جلب توجه عموم به آن‌ها هستند. در نیجریه برای نقد وضعیت زندانیان و بازداشت‌های غیرقانونی و رعایت نشدن حقوق بازداشت‌شدگان و زندانیان، یک فیلم داستانی تحت عنوان حق زندانیان^۱ ساخته شد. هدف این فیلم بیان وضعیت زندانیان بود و موجب آگاهی عمومی از وضعیت زندانی‌ها و مطلع شدن مخاطبین عمومی از گرفتاری‌ها و شرایط زندانیان شد که از رسانه‌های گروهی تلویزیون و سینما پخش شد (Okafor, 2006: 31).

فناوری‌های ارتباطی با مشارکت عموم نقش مهمی در تأمین فعالیت عامه مردم در اعلام اخبار مربوط به نقض‌های حقوق بشر دارند که رسانه‌های مدرن این نقش را به‌خوبی ایفا می‌کنند. برای نمونه چنانچه اشاره شد یکی از کارکرد ویکی لیکس این است که عموم اخبار مستند و اسناد را ارائه و این اطلاعات را منتشر کند. اقدامات ویکی لیکس گسترده و مؤید افشاسازی مستند نقض‌های حقوق بشر در سطح جهان از سوی بسیاری از حامیان سیاسی حقوق بشر بوده است. برای نمونه، آمریکا در سال‌های اولیه قرن بیست‌ویکم برای حمایت از حقوق بشر و مبارزه با تروریسم به عراق و افغانستان حمله کرد. هرچند که از نظر سیاسی اقدامات آمریکا خود به تروریسم جهانی دامن زد؛ اما نقض‌های حقوق بشر در اسناد و افشاگری‌های ویکی لیکس بسیار گسترده و چشم‌گیر هستند. بیان استفاده از سلاح‌های غیرمتعارف در عراق و افغانستان از سوی نیروهای آمریکایی و انتشار اسناد آن یک گام اساسی از سوی ویکی لیکس برای انتشار نقض‌های حقوق بشر و بشردوستانه از سوی آمریکا در مناطق مذکور بوده است.^۲

1. The Right of Prisoners.

2. Press Realize the Detainee Policies, available at: <https://wikileaks.org/Press-Release-The-Detainee.html>, seen: 30/12/2015.

ویکی لیکس در سال ۲۰۱۲ گزارش‌ها و مستندات گسترده‌ای درباره زندان‌های وزارت دفاع آمریکا در نقاط مختلف جهان از عراق تا گوانتانامو و وضعیت زندانیان و نحوه رفتار با آن‌ها منتشر ساخت که این گزارش‌ها مؤید نقض‌های حقوق بشر در زندان‌های وزارت دفاع آمریکا در اقصی نقاط جهان بوده است. به نظر می‌رسد بیان اقدامات آمریکا در نقض حقوق بشر صرفاً در زندان‌هایش خود یک رساله دکتری و چندین مقاله علمی است که از ظرفیت این تحقیق خارج است.

فناوری‌های ارتباطی علاوه بر افشای موارد نقض حقوق بشر توسط دولت‌ها، می‌توانند بر عملکرد سازمان‌های نظارتی بر حقوق بشر در سطوح مختلف اعمال نظارت کنند و عملکرد این سازمان‌ها را به اطلاع عموم برسانند و در خصوص ماهیت این سازمان‌ها و نیز اینکه اقدامات آن‌ها تا چه میزان در جهت حمایت حقوق بشر است، دنیا را آگاه کنند. سازمان‌های نظارتی حقوق بشر نیز در اعمال نظارت، جمع‌آوری اخبار و بیان دیدگاه‌های خود به رسانه‌ها نیاز دارند. در این زمینه گزارش‌های سازمان عفو بین‌الملل از طریق رسانه‌ها در افشای نقض حقوق بشر توسط دولت‌ها بسیار حائز اهمیت هستند. در پایگاه اینترنتی این سازمان، افشاگری‌های بسیار جالب توجه و مرتبط با مسائل روز دنیا مشاهده می‌شود. توافق اخیر دولت ترکیه با اتحادیه اروپا درباره ممانعت ترکیه از ورود پناجویان سوریه به مقصد اروپا و بازگرداندن این پناجویان از یونان به ترکیه مبنای انتقادات این روزهای بسیاری از نهادهای حمایت از حقوق بشر است که با بسیاری از اصول حقوق بشر و کنوانسیون پناهندگان ملل متحد مغایرت است. اتحادیه اروپا به‌خاطر این اقدام در معرض انتقادات بسیاری از سوی فعالان حقوق بشر و سازمان‌های حمایت از حقوق بشر قرار گرفت اما گزارش عفو بین‌الملل در خصوص اقدامات دولت ترکیه که در اول آوریل ۲۰۱۶ در سایت این سازمان منتشر شد و بازتاب خبری گسترده‌ای در بین رسانه‌های مهم دنیا نیز پیدا کرد، موارد جدیدی از نقض حقوق بشر از سوی دولت ترکیه را برای دنیا افشا نمود. دولت ترکیه در مناطق مرزی خود مانع ورود آوارگان جنگ سوریه به خاک این کشور می‌شد و بعضاً نیروهای مرزبانی ترکیه نیز به پناجویان تیراندازی کردند و آن‌ها را به داخل سوریه بر می‌گرداندند؛ در حالی که در ازای کمک‌های مالی اتحادیه اروپا متعهد به پذیرش آوارگان سوری و ممانعت از ورود آن‌ها به اتحادیه اروپا شده بود.^۱

1. Illegal Mass Returns of Syrian Refugees Expose Fatal Flaws in eu-turkey Deals, available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/turkey-illegal-mass-returns-of-syrian-refugees-expose-fatal-flaws-in-eu-turkey-deal/>, seen: 1/4/2016.

این اقدام عفو بین‌الملل یک افشاگری بسیار مهم در خصوص نقض قواعد بنیادین حقوق بشر و توجه نکردن ترکیه به یک وضعیت بشردوستانه است که بحث روز محافل سیاسی و دیپلماتیک جهان و نیز وضعیت روز حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود.

گزارش‌های عفو بین‌الملل در خصوص دولت قطر برای میزبانی جام جهانی ۲۰۲۲ موید این مطلب است که کارگران بسیاری از کشورهای فقیر چون بنگلادش و پاکستان برای کار در پروژه‌های جام جهانی ۲۰۲۲ به این کشور مهاجرت کرده بودند که از سطح دستمزد پایین، نبود بیمه، فقدان کمک‌های پزشکی، عدم برخورداری از مرخصی، تأمین اجتماعی و عدم امنیت شغلی رنج می‌برند. با توجه به تلاش‌های قطر برای جام جهانی ۲۰۲۲ یک اقدام مؤثر جهت افشای تخلفات قطر است، این مسئله بیانگر نقض شدید حقوق مربوط به کارگر طبق مفاد میثاق حقوق مدنی و سیاسی بود.^۱

مطالبی که شرح داده شد و مثال‌های مطرح شده همه بیانگر نقش فناوری‌های ارتباطی در افشای نقض‌های حقوق بشر هستند که آن‌ها را به‌صورت مستقیم به اطلاع مردم و جامعه جهانی می‌رسانند و حتی جامعه جهانی و سازمان‌های بین‌المللی دولتی و غیردولتی از طریق انواع فناوری‌های ارتباطی از نقض‌های حقوق بشر مطلع می‌شوند. جالب این است که حتی بسیاری از سازمان‌های نظارتی نیز به اینترنت برای افشای نقض‌های حقوق بشر نیاز دارند که گزارش‌های عفو بین‌الملل و دیده‌بان حقوق بشر به‌عنوان یک سازمان بین‌المللی در این باره مؤید این مطلب مهم می‌باشد.

۳. اطلاعات فناوری‌های ارتباطی مستند مراجع نظارتی

اطلاعاتی را که فناوری‌های ارتباطی منتشر می‌کنند را می‌توان مبنای توجه جامعه بین‌المللی و مستند آغاز رسیدگی آن‌ها دانست. بسیاری از اختلافات بین‌المللی و اعمال خلاف حقوق بین‌الملل از طریق فناوری‌های ارتباطی توجه جامعه بین‌المللی را جلب می‌کنند. فناوری‌های ارتباطی در اکثر موارد تنها ابزاری هستند که نقض‌های حقوق بشر را افشا می‌کنند و حتی دولت‌ها به علت اینکه معمولاً خود متهم ردیف اول نقض این حقوق هستند، از ارائه مستندات و اسناد مرتبط خودداری می‌کنند به گونه‌ای که تنها از سوی مراجع غیردولتی می‌توان به مستندات دسترسی پیدا کرد. حال کارکرد رسانه‌ها به‌علت نقش مهم در دیده‌بانی وقایع و جمع‌آوری اخبار و ملاحظه بی‌واسطه رویداد

1. Qatar: abuse of World Cup Workers Exposed, available at: [https:// www. Amnesty.org/en/latest/news/2016/03/abuse-of-world-cup-workers-exposed/](https://www.Amnesty.org/en/latest/news/2016/03/abuse-of-world-cup-workers-exposed/), seen: 1/4/2016.

و قابلیت ارتباط مستقیم با قربانیان نقض این حقوق در ارائه مطالب دارای اهمیتی باشد. با توجه به این اهمیت، آیا می‌شود گزارش‌ها و افشاگری‌های آن‌ها را مستندی در تمام مراجع نظارتی و مبنای تصمیمات و رسیدگی آن‌ها به نقض‌های حقوق بشر و شهروندی تلقی کرد؟ این موضوع بیانگر اعتبار حقوقی افشاگری‌های فناوری‌های ارتباطی در خصوص نقض‌های حقوق بشر است و به عبارت مختصر باید آن را تحت عنوان اعتبار افشاگری‌های رسانه‌ای از منظر حقوق بین‌الملل تحلیل کرد. فناوری‌های ارتباطی امکان دسترسی به حقایق موضوعات مختلف را فراهم کردند. دسترسی‌های آن‌ها همگانی هستند. ابزارهایی مانند وب سایت‌های مختلف در اینترنت امکان دسترسی سریع و بی‌واسطه به اخبار و تحولات بین‌المللی را با جزئی‌ترین نکات فراهم ساخته‌اند. اطلاعات ارائه شده از سوی آن‌ها می‌تواند به‌عنوان دلیلی برای طرفین یک اختلاف در مراجع بین‌المللی مورد استفاده قرار گیرد که رویه محاکم بین‌المللی مختلف این مطلب را آشکار می‌سازد.

در پرونده کارکنان دیپلماتیک و کنسولی ایالات متحده آمریکا^۱ در تهران، دیوان اعلام کرد که بخش اعظم حقایق اساسی قضیه حاضر، موضوعاتی را شامل می‌شود که در اطلاع همگان است و در مطبوعات جهان و نیز رادیو و تلویزیون‌های ایران و سایر کشورهای جهان به‌صورت گسترده ای پوشش داده شده است. این ادله از سوی ایالات متحده آمریکا در لایحه، بیانات نماینده آمریکا در جریان رسیدگی و همچنین در پاسخ‌های کتبی به سؤالات اعضای دیوان ارائه شده است. نتیجه اینکه حجم عظیمی از اطلاعات از طریق منابع مختلف در ارتباط با حقایق و شرایط قضیه حاضر در اختیار دیوان است از جمله اظهارات رسمی گسترده که از سوی مقامات ایرانی و آمریکایی بیان شده است. از آنجایی که گزارش‌های روزنامه، رادیو و تلویزیون از ایران مطرح هستند، دیوان وفق ماده ۵۳ اساسنامه ادعاهای موضوعی مبنای ادعاهای ایالات متحده آمریکا در این پرونده را کاملاً موجه می‌داند (ICJ Reports, 1980: 9 - 10).

این رأی دیوان که مؤید مسئولیت بین‌المللی دولت ایران به لحاظ نقض مصونیت اماکن دیپلماتیک بوده است، در محکومیت یک دولت به لحاظ نقض قواعد حقوق بین‌الملل مبنای گزارش‌های رسانه‌ها درباره صدور حکم مستند این قضیه قرار گرفته است.

در پرونده فعالیت‌های نظامی و شبه‌نظامی آمریکا در نیکاراگوئه^۲ بسیاری از اسناد ارائه شده

1. United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran), Available at: <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/9545.pdf>, seen: 15/2/2016.

2. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) Available at: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9615.pdf>, seen: 15/2/2016.

مبنای گزارش‌های مطبوعات بوده‌اند. گزارش‌های گسترده از یک حقیقت ممکن است پس از بررسی‌های دقیق و کسب آن‌ها از منبعی واحد، موضوعی را اثبات کند. چنین گزارش‌هایی می‌بایست به‌منظور سنجش حقایق پرونده بررسی شوند و به‌ویژه باید مطمئن شد که این حقایق تبدیل به موضوعاتی شده‌اند که در دسترس همگان قرار دارند (ICJ Reports, 1986: 40).

دیوان در قضیه نیکاراگوئه با استناد به مطالب مندرج در مطبوعات یکی از حقایق مورد استناد نیکاراگوئه را اثبات شده فرض کرد. دیوان در ارتباط با مانورهای نظامی مشترک هندوراس در نزدیکی مرز نیکاراگوئه بیان کرد که نیکاراگوئه به گزارش روزنامه‌ها به‌عنوان دلیل انجام مانورهای نظامی استناد کرده است. از آنجایی که هیچ موضوع محرمانه‌ای درباره برگزاری مانورها وجود نداشته است، دیوان با این موضوع به‌عنوان قضیه‌ای برخورد خواهد کرد که در اطلاع همگان قرار داشته و بدین‌خاطر آن را به‌اندازه کافی محرز می‌داند (ICJ Reports, 1986: 53).

در قضیه سکوه‌های نفتی^۱ هر دو طرف دعوا، ایران و آمریکا، اعلام کردند که برخی از حقایق دعوا مورد اطلاع همگان است. ایران اشاره کرد که حمایت همه‌جانبه دولت آمریکا از عراق در جنگ این کشور علیه ایران بر همگان آشکار است. در مقابل، ایالات متحده نیز با استناد به تعداد زیادی از گزارش‌های نهادهای بین‌المللی مرتبط با قضیه کشتیرانی معتقد بود که موضوع حمله ایران به کشتی‌های بی‌طرف می‌بایست از سوی دیوان پذیرفته شود؛ چراکه ایران هیچ تلاشی برای انکار این ادعاها نکرده است. با این حال، دیوان هیچ‌گاه در رأی خویش از عبارت دانش همگان یا بداهت قضایی استفاده نکرده است و طرفین اختلاف به‌ویژه آمریکا را دعوت به اثبات ادعاهای مطروحه کرده است. گرچه دیوان اعلام کرد که پیشینه جنگ نفت‌کش‌ها را در پذیرش ادعای ایالات متحده آمریکا مبنی بر حمله نفت‌کش‌های آمریکا به کشتی‌های بی‌طرف لحاظ خواهد داشت (ICJ Reports, 2003: 186).

در اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری و آیین رسیدگی آن‌ها به اخبار و اطلاعات رسانه‌ها به‌عنوان ادله مثبت دعوا اشاره نشده است؛ اما موارد ذکر شده در بالا مؤید این است که در رویه دیوان اخبار و گزارش‌های رسانه‌ها موضوع استناد بوده است. با این وجود، باید به این مهم توجه داشت که گزارش‌های رسانه‌ها از اعتبار مطلق به‌عنوان ادله اثبات دعوا برخوردار نیستند. معمولاً مطالب مندرج در رسانه‌های گروهی و مطبوعات به دلیل ماهیت آن‌ها در زمره ادله ثانویه

1. Aerial Incident of 3 July 1988 (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Available at: <http://www.icj.cij.org/docket/index.php?pr=216&code=op&p1=3&p2=3&p3=6&case=90&k=0a>, seen: 15/2/2015.

طبقه‌بندی می‌شوند و دیوان کمتر از آن در جهت اثبات حقایق بهره گرفته است؛ مگر اینکه مطالب مورد تأیید این منابع مورد توافق بوده و به‌عنوان چیزی در دانش همگان پذیرفته شود. به نظر می‌رسد گزارش‌های مطبوعاتی چنانچه حائز اهمیت بوده و همچنین از سوی دولت مسئول مورد اعتراض واقع نشود یا اینکه به هنگام گزارش‌دهی سایر حوادث همانند اظهارات رسمی از سوی مقامات رسمی و نهادهای آن دولت بیان شوند، قابل قبول می‌باشند. در صورتی که مطالب مندرج در رسانه‌ها را همگان از آن مطلع باشند و به‌عنوان دانش همگانی قلمداد شوند، دارای یک سری آثار حقوقی خواهند بود. اولاً وظیفه اثبات یک حقیقت برای مدعی آن را از میان بردارد؛ ثانیاً در برخی موارد منجر به انتقال بار اثبات از خواهان به خواننده یا در برخی موارد بالعکس می‌شود و ثالثاً موجب استنباط قضایی دیوان از این دسته از حقایق را فراهم سازد. مطالب مندرج در جراید و مطبوعات در زمره ابزارهایی هستند که دیوان با استناد به آن‌ها می‌تواند حقایق در اختیار همگان را احراز کند. با این حال دقیقاً مشخص نیست برای اینکه یک مطلب مطبوعاتی یا رسانه‌ای تبدیل به ابزار رسانه‌ای همگان شود، دیوان چه شرایطی را از طرفین دعوی انتظار دارد؟ تنها از رویه دیوان این گونه بر می‌آید که این دسته از ادله می‌بایست تماماً با حقایق و شرایط اصلی پرونده هم‌خوانی و هماهنگی داشته باشند و همچنین مورد اعتراض طرفین دعوی نباشند. با این حال، این شرط صرفاً در پرونده‌هایی قابل تحقق بوده است که دولت‌های طرف اختلاف حداقل اشتراک را در خصوص حقایق اصلی داشته باشند. برعکس در پرونده‌های کاملاً اختلافی به نظر می‌رسد که وجود این چنین ادله‌ای فاقد ارزش اثباتی باشد (سادات میدانی، ۱۳۹۱: ۲۳۶ - ۲۳۷).

گزارش‌های رسانه‌ای در مورد یوگسلاوی سابق با پوشش خبری مطلوب و گسترده‌ای مواجه شد. حتی به‌زعم دیوان بین‌المللی کیفری یوگسلاوی سابق، گزارش رسانه‌ها بر تأسیس این دیوان مؤثر بوده‌اند. تحولات یوگسلاوی سابق نشان داد که افکار عمومی و از همه مهم‌تر رسانه‌های گروهی در موقعیتی هستند که مخاصمات را تحت نظارت شدید خود دارند و نقض‌های حقوق بشر دوستانه را مستندسازی می‌کنند. علاوه بر این، تمایل به استفاده از طیف مستندسازی عمومی به‌مثابه یک سلاح برای بازداشتن از ارتکاب تخلف و همچنین ایجاد بنیان‌هایی برای تعقیب بعدی بسیار زیاد است. به نظر می‌رسد تحقیقات و پی‌جویی‌های شورای امنیت و کمیسیون حقوق بشر درباره قضیه یوگسلاوی سابق نیز در این چارچوب باشد. جدای از این، همه رهبران نظامی یا نهادهای سیاسی مربوط خود را متعهد و ملتزم به تحقیق در مورد موارد احتمالی تخلف از حقوق

بشردوستانه، سرکوب آن‌ها و مستندسازی تحقیقات و تدابیر اتخاذی در این راستا می‌بینند (ولفروم، ۱۳۷۸: ۶۷۸).

دیوان کیفری بین‌المللی با توجه به صلاحیت اساسنامه‌ای خود، در تعقیب جنایتکاران جرائم بین‌المللی چون نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت و جرائم جنگی است که هرکدام از این جرائم نقض‌های آشکار حقوق بشر محسوب می‌شوند. این صلاحیت کیفری، دیوان را به یک مرجع مهم اعمال نظارت قضایی بر حقوق بشر از طریق تعقیب و محاکمه و مجازات جنایتکاران بین‌المللی تبدیل کرده است. دیوان کیفری بین‌المللی برای تعقیب و محاکمه جنایت‌کاران بین‌المللی از سطح وسیعی از ادله می‌تواند استفاده کند. ماده ۶۴ و بند ۳ ماده ۶۹ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی دست دیوان را در تحصیل ادله باز می‌گذارد به گونه‌ای که دیوان می‌تواند ادله‌ای را مطالبه و ارزیابی کند که برای تشخیص واقعیت ضروری هستند. این کلیت و عمومیت توجه دیوان را به اخبار رسانه نیز جمع می‌کند. ماده ۶۳ آیین رسیدگی و ادله دیوان نیز دست دیوان را در احراز و بررسی ادله باز و تشخیص ادله را بر عهده دیوان گذاشته است. از سوی دیگر به موجب ماده ۷۹ امکان ضبط شهادت شاهد و ادای شهادت و پذیرش آن قبل از رسیدگی را پیش‌بینی کرده است که این مطلب مؤید نقش فناوری‌های ارتباطی در دیوان کیفری بین‌المللی در کمک به دیوان بر اعمال نظارت است.

انجام تحقیقات از طریق ویدئو کنفرانس و اخذ اظهارات شهود از طریق ویدئو کنفرانس از سوی دیوان کیفری بین‌المللی یکی از اقدامات مهم دیوان است که بیانگر نقش رسانه‌ها در اعمال نظارت دیوان کیفری بین‌المللی بر نقض‌های حقوق بشر است. دیوان می‌تواند از طریق امکانات ویدئو کنفرانس و با استفاده از اینترنت از قربانیان و شهود جنایات بین‌المللی تحقیق کند که این مطلب در جمع‌آوری ادله به دیوان کمک شایانی می‌کند که در بعد اقتصادی و صرف‌جویی در زمان بسیار اهمیت دارد. رأی نخستین دیوان کیفری بین‌المللی در پرونده در حال دادرسی ویلیام روتو، معاون رئیس‌جمهور کنیا، دادرسان دیوان از اختیارات خود برای احضار شاهدان استفاده کردند و دولت کنیا از دیوان درخواست کرد که امکان شهادت دادن شاهدان را از طریق ویدئو کنفرانس فراهم سازد.^۱

در هفت پرونده از حدود بیست‌ودو پرونده مطرح در دیوان کیفری بین‌المللی بر مبنای

1. Situation in the Republic of Kenya, Available at: <http://www.icicl.org/details.asp?id=38>, seen: 31/7/2015.

محتویات پرونده قضات دیوان ادله کافی جهت تعقیب و محکومیت متهمین به جنایات بین‌المللی نیافته‌اند. قضات دیوان به لحاظ ناکافی بودن ادله در پرونده‌ها رأی بر برائت متهمین به جنایات بین‌المللی صادر کرده‌اند و پرونده‌ها مختومه گشته‌اند. یکی از علت این رویه در دیوان را باید استناد به شهادت شهود به‌عنوان یکی از ادله سنتی تلقی کنیم. در پرونده کنیانا،^۱ رئیس‌جمهور سابق کنیا، ادعای دادستان مبتنی بر شهادت شاهد بود که شاهد در رسیدگی بدوی در دادگاه اظهارات خود را پس گرفت و اظهار کرد که به لحاظ تهدید در دادگاه دروغ گفته است. این رجوع شاهد از شهادت به رد اتهامات رئیس‌جمهور سابق کنیا منجر شد. دادستانی دیوان کیفری بین‌المللی و قضات دیوان به‌منظور تضمین عدالت کیفری مجبور به تغییر رویکرد در قبال ادله در دیوان بودند و همین مسئله ایجاب می‌کرد که دیوان به سایر ادله روی آورد. موسع بودن اساسنامه و آیین رسیدگی و ادله دست دیوان را در تحصیل ادله باز گذاشته است. ظرفیت دادستانی دیوان برای توسعه عدالت کیفری بین‌المللی و افزایش توانایی‌اش در تعقیب جنایت‌کاران بین‌المللی در گرو جمع‌آوری و استناد به اشکال جدید دلایل است. علاوه بر اظهارات گواهان، دلایل خاص علمی نیز شامل اطلاعات جمع‌آوری شده از کامپیوترها، تلفن، ایمیل، ضبط صداها، ویدئوها، تصاویر ماهواره‌ای و نظایر آن هستند. در سال ۲۰۰۸ دادستانی دیوان به ادله الکترونیکی علیه گومبو، فرمانده نظامی نیروهای کنگو در آفریقای مرکزی، استناد کرد که به اتهام جرائم جنگی و جنایت علیه بشریت تحت تعقیب قرار گرفت و قرار بازداشت وی صادر شد.^۲ دلایل این قضیه مبتنی بر شیوه‌های علمی و تکنولوژیک در پرونده لوبانگا تأثیر محسوسی داشت که در سال ۲۰۰۹ رسیدگی و تحقیقات آن آغاز شد. در این پرونده به فیلم‌ها استناد شد و مبنای رسیدگی قرار گرفت. از اتهامات لوبانگا، سربازگیری کودکان در مخاصمه مسلحانه بوده است که به موجب ماده ۸ اساسنامه دیوان، جنایت جنگی محسوب می‌شود. به‌موجب فیلمی که از رسانه‌ها پخش شد و ویدئو آن مورد ملاحظه دیوان قرار گرفت، وی نیروهای خود را جمع کرده بود و آن‌ها را تشویق می‌کرد و در میان آنان کودکانی هم بودند که برای شرکت در مخاصمه مسلحانه سازمان‌دهی شده بودند.^۳ امروز دادستانی دیوان کیفری بین‌المللی با حجم عظیمی از اطلاعات و

1. Situation in the republic of Kenya, Available at: https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200109/related%20cases/icc01090211/court%20records/chambers/tcVb/Pages/1005.aspx, seen: 3/4/2016.

2. Warrant for Arrest for Jean-pierre Bemba Gombo, Available at: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc504390.PDF>, seen: 3/4/2016.

3. Decision on Confirmation of Cases, Available at: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc266175.PDF>, seen: 3/4/2016.

ادله دیجیتال مواجهه است که از طریق تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات چون اینترنت، اخبار رادیو و تلویزیون، تصاویر ماهواره‌ای به دست می‌آیند و در رسیدگی‌ها آن‌ها را بررسی و به آن‌ها استناد می‌کند. در سال ۲۰۱۱ که وضعیت لیبی مورد ارزیابی مقدماتی دیوان کیفری بین‌المللی قرار گرفت، دیوان کیفری بین‌المللی با ویدئوها و عکس‌هایی که توسط سازمان‌های غیردولتی جمع‌آوری شد تحت تأثیر قرار گرفت. همه این‌ها نشان می‌دهد که گزارش‌های فناوری‌های ارتباطی که از طریق مصاحبه با قربانیان و شهود صورت می‌گیرد و اعمال خلاف جنایت‌کاران بین‌المللی را ثبت و ضبط و منتشر می‌کنند، همچون انتشار سخنرانی‌های سران دولت‌ها که نظامیان را تشویق به جنایات جنگی می‌کنند، اگر نزدیک به واقع و بی‌طرف باشند، همه می‌توانند به‌عنوان دلیلی دیوان کیفری بین‌المللی را برای تعقیب و محاکمه و مجازات جنایت‌کاران بین‌المللی یاری کنند.^۱

وضعیت فلسطین یکی از وضعیت‌هایی است که ظرفیت بالقوه بالایی در پیگیری جنایت بین‌المللی و استناد به گزارش‌های رسانه‌ها در تعقیب جنایت‌کاران بین‌المللی دارد و از جدیدترین پرونده‌های دیوان کیفری بین‌المللی محسوب می‌شود. در تابستان سال ۲۰۱۴ رژیم اشغالگر قدس عملیاتی تحت عنوان لبه‌حمایتی در سرزمین‌های اشغالی نوار غزه علیه فلسطینی‌ها انجام داد که در ۵۰ روز به شهادت بیش از ۲۲۰۰ غیرنظامی از ساکنان نوار غزه منجر شد. گزارش‌های جمع‌آوری شده توسط یک نهاد غیردولتی تحت عنوان شکست سکوت که حاوی مصاحبه‌های متعدد به نظامیان رژیم اشغالگر قدس است، مؤید این بوده است که نظامیان رژیم اشغالگر قدس اظهار کرده‌اند که هرچه در غزه مشاهده شود به‌عنوان یک تهدید تلقی می‌کنند. سربازان مدعی بوده‌اند که تانک‌های صهیونیست به‌صورت بی‌هدف ساختمان‌ها را در غزه بدون اطلاع از نظامی یا غیرنظامی بودن آن‌ها هدف قرار می‌دادند. مطالب این گزارش‌ها مؤید این بوده است که رژیم اشغالگر قدس در حملات خود اصل تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان را رعایت نکرده است.^۲

این گزارش‌ها ماهیت اقدامات رژیم اشغالگر قدس را برای عموم افشا می‌سازد چون مبتنی بر مصاحبه با نظامیان صهیونیست حاضر در جنگ غزه است و از سوی دیگر، با توجه به اینکه وضعیت فلسطین در حال ارزیابی مقدماتی در دادستانی دیوان کیفری بین‌المللی است، در قبال

1. The International Criminal Courts Quest for Scientific Evidence, Available at: <https://blog.witness.org/2015/04/the-international-criminal-courts-quest-for-scientific-evidence/>, seen: 28/3/2016.

2. Alleged Crimes Committed in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem, Since 13 June 2014, available at <http://www.icicl.org/details.asp?id=253>, seen: 28/7/2015.

تحقیقات دادستانی ایجاد حساسیت می‌کند و می‌تواند به‌عنوان دلیل و مستند انجام تحقیقات در دستور کار دادستان دیوان کیفری بین‌المللی قرار بگیرد.

دادگاه اروپایی حقوق بشر مرجع قضایی منطقه‌ای اعمال نظارت و حمایت از حقوق بشر بوده است که در سطح اروپا عهده‌دار رسیدگی به شکایات افراد به ادعای نقض حقوق بشر علیه دولت‌های اروپایی می‌باشد. این دادگاه از لحاظ ادله دارای محدودیت نمی‌باشد و به‌موجب اساسنامه و آیین رسیدگی و رویه، دارای گستردگی در رسیدگی به دلایل و استناد به آن‌ها می‌باشد. هیچ نوع مقرره‌ای درباره اینکه چه نوع مدارکی را می‌توان به دیوان ارائه کرد، وجود ندارد بنابراین، خواهان‌ها و مشاوران آن‌ها باید آن‌قدر هوشیار باشند که هر نوع مدرکی را به دیوان ارائه دهند، مثل عکس، فیلم یا نوار صوتی. مثلاً در اسکوژاری و کینیتا علیه ایتالیا دیوان فیلم و نوار ضبط شده از دیدارهایی با کودکان را مورد بررسی قرار داد (زمانی و دیگران، ۱۳۸۶: ۷۱).

محتویات تمامی فناوری‌های ارتباطی در توجه مراجع نظارتی به نقض‌های حقوق بشر دارای نقش اساسی است، به‌گونه‌ای که این گزارش‌ها توجه آن مراجع را جلب می‌کنند. محتوای همه رسانه‌ها در صورت صحت، بی‌طرفی و مقرون بودن با اوضاع و احوال مسلم قضیه مطروحه را باید وسیله مناسب برای استناد تصمیم‌گیری تلقی کنیم و حتی با توجه به اینکه شهادت شهود دارای ضعف‌هایی چون عدم صحت و تطمیع و تهدید شهود است، گزارش‌های آن‌ها وسیله‌ای مناسب برای کشف حقیقت یاری مراجع نظارتی در اعمال نظارت است که شامل اخبار وقایع، مصاحبه‌های خبری و برنامه‌های مستند و تصاویر و... نظایر آن‌هاست؛ به‌گونه‌ای که فناوری‌های ارتباطی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم در اعمال نظارت بر حقوق بشر فعال هستند و مشارکت می‌کنند.

۴. فناوری‌های ارتباطی ابزار ارتباط قربانیان و عموم با مراجع نظارتی

فناوری‌های ارتباطی برای اعلام و بیان نقض‌های حقوق بشر دارای یک کارکرد مهم هستند که در افشای نقض‌های حقوق بشر و شهروندی دارای اهمیت بسیاری هستند و آن این است که آن‌ها ابزار مؤثری برای برقراری ارتباط قربانیان نقض حقوق بشر با مراجع نظارتی مختلف هستند. قربانیان نقض‌های حقوق بشر برای دادخواهی و تظلم خواهی می‌توانند به برخی مراجع نظارتی اعلام شکایت و دادخواهی کنند که به این منظور مراجعه صرفاً به شکل حضوری سستی نیست،

بلکه شکات و قربانیان از طریق فکس، ارسال پست الکترونیک و حتی بعضاً ثبت شکوائیه خود در سایت، شکایات و نقض‌های حقوق بشر و شهروندی را به مراجع نظارتی اعلام می‌کنند. این فناوری‌های ارتباطی هستند که در بستر ارتباطات ماهواره‌ای و اینترنت موجبات ارتباط قربانیان را با مراجع نظارتی فراهم می‌کنند و سبب افشای نقض‌های حقوق بشر برای تمامی مراجع نظارتی می‌شوند و رسانه‌ها حق دسترسی به مراجع نظارتی را تأمین می‌کنند و موجب تسهیل دسترسی قربانیان نقض حقوق بشر به مراجع نظارتی می‌شوند.

اصل علنی بودن و مراجعه مستقیم ایجاب می‌کند که عموم از جریان رسیدگی در مراجع قضایی و شبه قضایی مطلع باشند که به نقض‌های حقوق بشر و شهروندی رسیدگی می‌کنند و به نحوه و جریان رسیدگی، آرا و تصمیمات این مراجع نیز دسترسی داشته باشند که در اینجا نیز رسانه‌ها ابزار بسیار مناسبی جهت فراهم آوردن امکان دسترسی به روند کار این مراجع و تضمین اصل علنی بودن رسیدگی‌های قضایی است. از طریق اخبار رادیو و شبکه‌های تلویزیونی، عموم از جریان رسیدگی‌ها و تصمیمات این مراجع مطلع می‌شوند و از طریق روزنامه‌ها و سایت‌های مرتبط می‌توانند به گزارش پرونده‌ها و جریان رسیدگی و تصمیمات و آرا، مطلع شده و حتی به آرای آن‌ها دسترسی پیدا کنند.

در سطح بین‌المللی، مرجع قضایی برای مراجعه قربانیان نقض حقوق بشر وجود ندارد که صلاحیت رسیدگی به شکایات فردی آن‌ها را علیه دولت‌ها و ناقضین حقوق بشر داشته باشد، به طوری که حقوق بین‌الملل معاصر فاقد دادگاه جهانی برای رسیدگی به شکایات و تظلمات افراد انسانی از لحاظ نقض‌های حقوق بشر و شهروندی است؛ اما در سطح منطقه‌ای وضعیت تا حدی متفاوت است. دادگاه اروپایی حقوق بشر که یک مرجع قضایی منطقه‌ای تقریباً موفق در رسیدگی به شکایات افراد علیه دولت‌های اروپایی در خصوص نقض حقوق بشر در چارچوب کنوانسیون اروپایی حقوق بشر است؛ سیستم مراجعه فردی و پذیرش افراد در اعلام و طرح شکایت از دولت‌های اروپایی ویژگی خاص رسیدگی و دریافت مستقیم شکایات افراد در نظام بین‌المللی حمایت از حقوق بشر در اروپا یک سازوکار در زمان خود بوده است (Wildhaber, 2007: 524). اعلام شکایت افراد یکی از شیوه‌های اعمال نظارت بر حقوق بشر است که به موجب کنوانسیون اروپایی حقوق بشر پذیرفته شده است. تقدیم شکوائیه از سوی اشخاص به دیوان اروپایی حقوق بشر از طریق نگارش نامه مقدماتی یا فرم دادخواست ممکن است. نامه مقدماتی یا فرم دادخواست

را می‌توان با پست الکترونیکی یا فکس ارسال کرد^۱. اگر نامه با فکس یا ایمیل ارسال شود، باید نسخه اصلی امضا شده هم طی پنج روز با پست فرستاده شود. در هر حال تاریخ اقامه دعوا از نظر دیوان تاریخ خود نامه یا فکس می‌باشد نه تاریخ وصول نامه به دیوان. استثنائاً وقتی دیوان نامه‌ای دریافت کند که زمان قابل توجهی از آن گذشته است، دیوان با دقت بیشتر مسئله زمانی را مورد توجه قرار می‌دهد تا از موضوع درج تاریخ مقدم در نامه‌ها جلوگیری شود. همچنین این امکان وجود دارد که دادخواست را از طریق پست الکترونیک به دیوان ارسال کرد و برای این منظور ابتدائاً باید یک نشانی پست الکترونیک به اطلاع عضو دفتر ثبت دیوان برسد (زمانی و دیگران، ۱۳۸۶: ۴۹).

اعلام شکایت افراد به دیوان اروپایی حقوق بشر از طریق پست الکترونیکی در خصوص ادعاهای نقض حقوق بشر علیه دولت‌های اروپایی، در تظلم‌خواهی افراد و رسوا کردن دولت‌های ناقض حقوق بشر و افشای نقض‌های حقوق مذکور از سوی متخلفین، نقش برجسته رسانه‌ها را برای آغاز رسیدگی قضایی و تعقیب آن‌ها در دیوان فراهم می‌سازد. این کارکرد رسانه که تسهیل‌کننده حق دسترسی افراد است، مؤید یک آینده برای انقلاب در سیستم تظلم‌خواهی فرد انسانی از نقض‌های حقوق بشر خواهد بود؛ به گونه‌ای که رسانه‌ها مراجعه قضایی را مستقیماً در رسیدگی به تظلمات افراد و اعمال نظارت یاری می‌رسانند.

در میان مراجع شبه قضایی، کمیته حقوق مدنی و سیاسی، میثاق حقوق مدنی و سیاسی به‌عنوان یک مرجع شبه قضایی با صلاحیت نظارت اعلامی دارای صلاحیت رسیدگی به تظلمات افراد علیه دولت‌ها در خصوص نقض حقوق مدنی و سیاسی می‌باشد.^۲ کمیته مذکور می‌تواند شکایات افراد از دولت‌ها در خصوص میثاق حقوق مدنی و سیاسی را از طریق ایمیل دریافت کند که همین دریافت شکایات از طریق ایمیل از سوی این نهاد نظارتی شبه قضایی غیرالزام‌آور نشان‌دهنده کارکرد رسانه‌ها در تضمین حقوق دادخواهی افراد است.

کارکرد برجسته فناوری‌های ارتباطی از طرق مختلف چون وب سایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی، پست‌های الکترونیک، فکس، ویدئو کنفرانس و نظایر آن در دسترسی به مراجع نظارتی مختلف در سطوح ملی و بین‌المللی که به آن اشاره شد مؤید اهمیت آن‌ها در تضمین حق بر دادخواهی

1. How to Make Valid Application In European Court Of Human Rights, available at: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants&c=#n1365511805813_pointer, seen: 4/4/2016.

2. Procedure for Compliants by Individuals under the Human Rights Treaties, available at: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPEtitions/Pages/IndividualCommunications.aspx#proceduregenerale>, seen: 25/2/2016.

به‌عنوان یک حق بشری پذیرفته شده از سوی همگان است.

۵. فناوری‌های ارتباطی تضمین‌کننده حق دسترسی به اطلاعات قضایی

فناوری‌های ارتباطی از طریق وب سایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی، تلویزیون، رادیو در تضمین اصل علنی بودن رسیدگی‌های قضایی یا همان اصل علنی بودن دادگاه‌ها نقش مهمی دارند که از اصول مسلم و انکارناپذیر بشری و ضامن حق آگاهی مردم از دادرسی‌ها هستند، به طوری که کمتر قانون اساسی در دنیای معاصر به آن اشاره نکرده است. فناوری‌های ارتباطی می‌توانند عملکرد دادگاه‌های بین‌المللی و داخلی و جهانی را در خصوص رسیدگی به نقض‌های حقوق بشر به اطلاع عموم برسانند و وضعیت دنیا را نسبت به عدالت جهانی منعکس کنند که این مهم از طریق دسترسی به رسیدگی‌ها و آرای مراجع قضایی بین‌المللی و منطقه‌ای و ملی به دست می‌آید. دسترسی به این اطلاعات از طریق گزارش‌ها و مستندات تلویزیونی، رادیویی، مطبوعات، سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی امکان‌پذیر است. برای نمونه، وب‌سایت دیوان بین‌المللی دادگستری کلیه پرونده‌های مطرح شده در دیوان و آخرین تصمیمات مفصل، خلاصه رسیدگی و تمام آرای عموم را به صورت آنلاین منتشر می‌کند، به طوری که با زبان‌های رسمی دیوان در سایت قرار می‌گیرد و عموم افراد مرتبط اعم از دیپلمات‌ها، حقوقدانان بین‌المللی و علاقه‌مندان و افراد ذی‌نفع می‌توانند به این مطالب دسترسی پیدا کنند و حتی آن‌ها را به صورت رایگان دانلود کنند.^۱

در دیوان کیفری بین‌المللی هم که نقش مهمی در رسیدگی به نقض‌های حقوق بشری تحت عنوان نسل‌کشی و جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی نقض حقوق بشر دارد، امکان دسترسی به اطلاعات پرونده‌های کیفری بین‌المللی در تمام مراحل ارزیابی مقدماتی، تحقیقات، رسیدگی، تجدیدنظرخواهی، اجرای احکام، ملاحظه آراء، نظریات قضات و ادله پرونده‌ها به صورت مفصل وجود دارد که همه این اطلاعات در سایت دیوان کیفری بین‌المللی در دسترس است.^۲

دیوان اروپایی حقوق بشر فعالیت خود را بر اساس این اصل کلی انجام می‌دهد که اطلاعات مربوط به جریان رسیدگی در برابر دادگاه باید علنی باشد. نه تنها آرای دیوان و تصمیمات آن در مورد پذیرش یا نپذیرفتن دعاوی، بلکه همچنین تمام اسناد و مدارکی که در دفتر دیوان به ثبت می‌رسد نیز به طور عمومی در دسترس همگان قرار می‌گیرد. دیوان به طور منظم هر ماه جزوه‌ای را

1. Cases, available at: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3>, seen: 4/4/2016.

2. Cases, available at: https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/Pages/situations%20and%20cases.aspx, seen: 4/4/2016.

در مورد مسائل جاری خود منتشر می‌کند و حاوی خلاصه‌ای از محتویات پرونده‌هایی است که به مرحله‌ای رسیده‌اند که باید با دولت خوانده مکاتبه شود، بنابراین هویت خواهان در اختیار عموم قرار می‌گیرد (زمانی و دیگران، ۱۳۸۶: ۵۶). در سایت دیوان اروپایی حقوق بشر اطلاعات تمام شکایات جریان رسیدگی و آرای صادره از سوی دیوان در دسترس عموم قرار دارد.^۱

قابلیت فناوری‌های ارتباطی در تسهیل دسترسی به مراجع نظارتی امکان دسترسی افراد را فراهم می‌سازد و قابلیت انتشار و دسترسی به تصمیمات و رویه پرونده‌ها را اینترنت از طریق وب سایت‌ها فراهم ساخته است. این کارکرد فناوری‌های ارتباطات تضمین‌گر حق بشری دسترسی آزاد به اطلاعات و اصل علنیت محاکم در چارچوب حق دسترسی به اطلاعات است.

نتیجه‌گیری

در عصر اطلاعات و ارتباطات و حاکمیت فناوری‌های مدرن اطلاعات و ارتباطات T فناوری‌های ارتباطی به‌عنوان ابزاری قابل دسترس برای عموم دارای کاربرد گسترده‌ای در انتقال و دریافت اخبار و اطلاعات و تفسیرهایی برای عموم بدون توجه به هر نوع محدودیت فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و مرزی هستند. این ویژگی‌ها که امکان گفت‌وگو ملت‌ها با یکدیگر و دولت‌ها را فراهم می‌سازد، در اجرای بسیاری از حقوق و تضمین آن‌ها دارای تأثیر مستقیم و انکارناپذیر است. رسانه‌ها از طریق افشای موارد نقض حقوق بشر می‌توانند در اعمال نظارت بر این حقوق کارکرد مؤثری داشته باشند. اعمال نظارت از طریق فناوری‌های ارتباطی از کارکردهای مستقیم آن‌ها می‌باشد و می‌تواند موجبات تضمین حقوق بشر را فراهم سازد که از طریق اعمال نظارت در جهت تضمین حقوق بشر گام‌های اساسی بر می‌دارند که می‌توان آن‌ها را به‌عنوان ضمانت اجرای حقوق بشر قلمداد کرد. همان‌طور که توضیح داده شد فناوری‌های ارتباطی از طریق دیده‌بانی مستقیم وقایع، نقض‌های حقوق بشر را به‌صورت مستقیم و بی‌واسطه ملاحظه می‌کنند و با گزارش مستقیم آن نقض‌ها؛ سبب آگاهی و اطلاع افکار عمومی، دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی و جامعه جهانی از نقض‌های حقوق بشر در هر نقطه از عالم می‌شوند. این گزارش نقض‌های عمومی مؤید نقش افشاگری آن‌ها می‌باشد که در سرتاسر جهان بدون هیچ محدودیتی به‌صورت بلامنازع عمل می‌کنند و سبب آگاهی ملت‌ها و جامعه جهانی از نقض‌های احتمالی حقوق بشر در تمام نقاط

1. Case-Law, available at: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw&c=,> seen: 30/3/2016.

جهان می‌گردند. این افشاگری فناوری‌های ارتباطی از نقض‌های حقوق بشر صرف‌نظر از بیان موارد نقض‌های احتمالی و اعلام تخلفات می‌تواند دولت‌های نقض حقوق بشر و عملکرد آن‌ها را به افکار عمومی جهان و جامعه بین‌المللی معرفی نماید. افشای موارد نقض حقوق بشر توسط فناوری‌های ارتباطی در سطوح فراملی می‌تواند توجه مراجع نظارتی در تمام سطوح را جلب نماید و سبب آغاز رسیدگی آن‌ها به نقض‌های احتمالی حقوق بشر قرار گیرد و دلیلی برای انجام تحقیقات قرار گیرد و حتی مستند مراجع نظارتی در اتخاذ تصمیم قرار گیرند. اینترنت می‌تواند موجبات دسترسی قربانیان را به مراجع نظارتی جهت دادخواهی و اعلام شکایت و ارائه گزارش‌ها فراهم نمایند و حتی این مراجع می‌توانند از طریق فناوری‌های ارتباطی با قربانیان ارتباط برقرار کنند. کارکردهای فناوری‌های ارتباطی با موضوعات حقوق بشری دارای ارتباط هستند و در آن‌ها تأثیرگذار می‌باشند. رسانه‌ها با توجه به توانایی‌های گسترده‌ای که در افشای موارد نقض حقوق بشر و جلب توجه عموم به آن و جلب توجه مراجع نظارتی و مستند واقع شدن در اخذ تصمیم و رسیدگی دارند و از سوی دیگر با رساندن صدای قربانیان نقض حقوق بشر سبب تسهیل دسترسی به مراجع نظارتی می‌شوند، موجب تضمین حقوق بشر می‌گردند. باید گفت که فناوری‌های ارتباطی از طریق افشاگری موجبات تضمین حقوق بشر را فراهم می‌سازند و به‌عنوان یک ضمانت اجرای مؤثر حقوق بشر در تمام سطوح عمل می‌کنند.

فناوری‌های ارتباطی به‌عنوان افشاگر نقض حقوق بشر ابزاری مؤثر در دادخواهی قربانیان و بیان ماهیت ناقضین و رسواسازی آن‌ها باید مورد توجه افکار عمومی باشند. رسانه‌های آزاد و مستقل ابزار مؤثر در نظارت بر وقایع و عملکرد فعالان بین‌المللی هستند و می‌توانند نقض‌های حقوق بشر را به اطلاع افکار عمومی رسانده و همچنین مراجع نظارتی را مطلع نموده و مستند اثبات این قضایا قرار می‌گیرند. به این منظور ضروری است که مراجع نظارتی امکان ارتباط با قربانیان نقض حقوق بشر را فراهم می‌سازند. جهت اثبات و رسیدگی به نقض‌های حقوق بشر و تعقیب ناقضین گزارش‌های رسانه‌ها مستند قرار می‌گیرند. انواع فناوری‌های ارتباطی ابزاری مؤثر برای اطلاع‌رسانی نهادهای بین‌المللی در مقابله با نقض‌های حقوق بشر به افکار عمومی هستند.

منابع

الف - فارسی

کتاب‌ها

- زمانی سیدقاسم و بهراملو مهناز، (۱۳۹۲)، *حقوق بشر و اینترنت*، تهران: خرسندی.
- زمانی، سیدقاسم و وکیل، امیر ساعد و عسکری پوریا، (۱۳۸۶)، *نهادها و سازوکارهای منطقه‌ای حمایت از حقوق بشر*، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های شهر دانش.
- سادات میدانی، سیدحسین، (۱۳۹۱)، *دادرسی‌های بین‌المللی دیوان بین‌المللی دادگستری؛ ادله اثبات دعوا*، تهران: جنگل.
- ولفروم، رودیگر، (۱۳۸۷)، *اجرای حقوق بشردوستانه بین‌المللی*، ترجمه محمدجعفر ساعد، در: *دیتر فلک حقوق بشردوستانه در محاصمات*، ترجمه سیدقاسم زمانی و دیگران، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های شهر دانش.

مقاله‌ها

- فهیم، محمد تقی، (۱۳۹۱)، «افشاگری و اعتمادسازی؛ رسالت رسانه‌ها در مبارزه با فساد اقتصادی»، *امین جامعه*، شماره ۲۳۷.
- نواختی مقدم، امین، (۱۳۸۹)، «نقش کارکردی رسانه‌های گروهی در گسترش حقوق بشر و برقراری صلح پایدار»، *حقوق بشر، بهار و تابستان*، شماره ۱.

ب - انگلیسی

Books

- Arat, z, (2006), *Looking beyond the State But not Ignoring it: A Frame Work of Analysis for Non State Actors and Human Rights*, in: Andreopoulos, g.kabasakal, z. and p. Juliver *Non State Actors in Human Rights Universe*, Bloom Field, Kumarian Press, West Hartford.
- Celebic, Gorara and Rendulic Dario Llija, (2011), *Basic Concepts of Information and Communication Technology*, open Society for Idea Exchange. Zagreb.
- Nwanko, Victoria Chioma, (2011), *The Role of Media in Promoting of Humanrights: An Analysis of the BBC Documentary, Chocolate the Bitter Truth*, Master Thesis, School of Global Studies, University of Gotheberg, School of Business and Social Sciences, Rohampton University, Department of Social Anthropology, University I Tromoso.

- Okafor, O, (2006), *Legitimizing Human Rights NGOs: Lessons from Nigeria*, Africa World Press, Newgersy
- Teweldebirhan, Sable, (2011), *The Role of Media in the Promotion of Human Rights in Ethiopia*, Master Thesis, Faculty of Law, University of Addis Ababa.

Articles

- Graham, Lorie, (2010), "A Right to Media", *Columbia Human Rights Law Review*, Vol. 41, No. 429.
- Metzel, j, (1996), "Information Technology and Human Rights", *Humanrights Quarterly*, No.18.
- Ray, g, n, (2014), "Role of Media in Protection of Human Rights", available at: <http://presscouncil.nic.in/OldWebsite/speechpdf/The%20Role%20of%20Media%20in%20Protection%20of%20Human%20Rights%20Visakhapatnam>, Pdf seen at 12/3/2014.
- Wildaber, Luzius, (2007), "Eassy: The European Court of Human Rights: the Past", The Present, The Future, "Am.U.Intl.L.Rev", Vol. 22.

Website

- Anna Doldize on Wikileaks and International Law, <http://opiniojuris.org/2010/12/04/anna-dolidze-on-wikileaks-and-international-law>, seen: 30/7/2015).
- Prees Realize the Detaine Policies, <https://wikileaks.org/Press-Release-The-Detainee.html> seen at 30/12/2015.
- Illigal Mass Returns of Syrian Refuges Expose Fatal Flaws in Eu-turky Deals, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/turkey-illegal-mass-returns-of-syrian-refugees-expose-fatal-flaws-in-eu-turkey-deal/>, seen: 1/4/2016.
- Qatar: Abuse of World Cup Workers Exposed, <https://www.Amnesty.org/en/latest/news/2016/03/abuse-of-world-cup-workers-exposed/>, seen: 1/4/2016.
- United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran), <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/9545.pdf>, seen: 15/2/2016.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9615>.

Pdf, seen: 15/2/2016.

- Aerial Incident of 3 July 1988 (Islamic Republic of Iran v. United States of America), <http://www.icjci.org/docket/index.php?pr=216&code=op&p1=3&p2=3&p3=6&case=90&k=0a>, seen: 15/2/2015.
- Situation in the republic of Kenya, <http://www.icicl.org/details.asp?id=38>, seen: 31/7/2015.
- Situation in the Republic of Kenya, https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200109/related%20cases/icc01090211/court%20records/chambers/tcVb/Pages/1005.aspx, seen: 3/4/2016.
- Warrant of Arrest for Jean-pierre Bemba Gombo, https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200109/related%20cases/icc01090111/court%20records/chambers/pretrial%20chamber%20ii/Pages/373.aspx, seen: 3/4/2016.
- The International Criminal Courts Quest for Scientific Evidence, <https://blog.witness.org/2015/04/the-international-criminal-courts-quest-for-scientific-evidence/>, seen: 28/3/2016.
- How to Make Valid Application in European Court of Human Rights, http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants&c=#n1365511805813_pointer, seen: 4/4/2016.
- Procedure for Complainants by Individuals under the Human Rights Treaties, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/IndividualCommunications.aspx#proceduregenerale>, seen: 25/2/2016.
- Case-law, <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw&c>, seen: 30/3/2016.